

ЎЗБЕК ВА ТОЖИК ҚЎШИҚЧИЛИК САЪАТИ: АНЪАНА ВА НОВАТОРЛИК

Адхамжон Аҳмадович Рихсиев

Аннотация: Ушбу мақолада анча йиллик тарихга эга булган узбек ва тожик кушиқчилилик санъати ва ушбу санъатнинг 20-асрлар охирида ривожланиши ва hozirgi кунда замонавий ижрочилар томонидан устоз ва шогирд анъаналарининг давом этирилиши хақида байон этилган.

Калит сўзлар: санъат, ривожланиш, янгилик, келиб чиқиш, хазина, анъана, қадр-қиммат.

UZBEK AND TAJIK SINGING HOURS: TRADITION AND INNOVATION

Abstract: This article describes the art of Uzbek and Tajik singing, which has a long history, and the development of this art in the late 20th century and the continuation of the traditions of teacher and student by modern performers today. *Keywords:* art, development, innovation, origin, treasure, tradition, value.

Санъат бу инсоннинг дўсти, йўл бошловчиси, унинг ҳар бир саволга жавоб топувчиси саналади. Санъат йиллар давомида ривожланиб келиб ҳар бир мамлакат юртнинг маданий маънавий бойлигига айланган қиммат баҳо хазинаси ҳисобланади.

Биринчи Президентимиз И.А.Каримов айтганларидек “Хазина асрлар давомида мисқоллаб тўпланган тарихнинг не не синовларидан ўтган. Инсонларга оғир дамларида мадад бўлган. Шу хазинани кўз қорачиғимиздай асраб ва янада бойитишимиз керак” деб бежизга такидлаб ўтмаган эканлар.

Тарихга назар ташлайдиган бўлсак Ўрта Осиё худудларида жойлашган Афғонистон, Бухоро, Марв, Самарқанд, Хўджанд, Хулбук, Балх, Нишапур шаҳарларида санъат ва санъат турлари ривожланиб борди. Худди шундай давлатлардан бири бу Тожикистон эди. Тожикистон Ўрта Осиёда кенг мақомга эга давлат ҳисобланади. Тожикистоннинг анъавий мусиқа ва маданияти бой ва хилма хилдир. У бир неча маҳаллий услубдан ташкил топган. Сўғд вилоятида азалдан ёнма ён яшаб келган тожик ва ўзбек халқларининг мусиқа анъаналари ўзаро қоришиб кетган.

Иккала қардош халқ мусиқа ижодида меҳнат маиший ва маросим кушиқларини “Майда”, “Йор йор”, “Нақш”, “Алла”, “Садр”, “Марсия” каби лирик қўшиқлари лапарлари ашула ва куйлари ижро этилган. Куй ва қўшиқларни бойитиш сифатида дойра, дутор, ғижжак, чанг, най, тор уларга хамоханг бўлишган.

Халтон вилоятида “Фалак” қўшиқ туркумлари лирик фалсафий мазмундаги форсча шеърларга яққохон хонанда томонидан сўз билан жўрлигида бойитилган. Тожик қўшиқчилилик йўналиши Ўзбекистоннинг Сурхандарё, Қашқадарё мусиқа

услугага яқин дoston ва терма жанрлар дўмбира чўпон най ижрочилиги билан мос келади.

Тоғли Бадахшон вилоятида истиқомат қилаётган халқлар “Бобо сафар”, “Муғилбози”, “Дехқоннома” каби меҳнат қушиқлари “Чорбайтхо”, “Ғазалхо” каби лирик қўшиқлари аёллар ижросидаги “Булбулик”, “Дарғилак” каби лирик айтимлар машхур.

Мумтоз куйлар ва мусиқа эса (мақом ашула чолғу куйлари) асосан Хўжанд ва бошқа шаҳарларда шакилланган. XX - аср ўрталарида эса Фарғона-Тошкент мақом йўллари билан бирга Бухоро шашмақом ижрочилиги ҳам ривож топган. Ф.Шаҳобов, Ш.Соҳибов, Б.Файзуллаев ва бошқалар ижодий ривожга катта ҳисса қўшишган.

Тожикистонда дастлаб мусиқа ўқув юртлири ташкил этилди. 1929 йил Хўжанда 1934 йил Душанбеда. 1939 йилда биринчи тожик операси “Восе қўзғалони” композитор С.А.Баласанян бошчилигида намойиш этилди. Тожикистонда кейинчалик суғд вилояти мусикали комедия театри, давлат филармонияси, “Гулшан” эстрада ансамбли ўз фаолиятини бошлади. Бастакорлар Акмад Бобоқулов, Маруфхўжа Боходуров, хонандалар Барно Бераховна, Кароматхон Зокирова, Лютфия Кабирова, Зафар Нозимов, Ханифа Мавлонова, Нигина Раупова, Мастона Эргашева, Давлатманд Холов, Жўрабек Муродов, Далер Назаров, Афзалшо Шодиевларнинг тожик қушиқчилиги санъатини ривожлантиришдаги ҳиссалари жуда катта.

Улар басталаган куй ва қўшиқлар ҳозирги кунда ёш ижодкорлар томонидан янги талқинда ижро этилмоқда. Шогирдлар устозларининг нодир мақом, шашмақом, халқ куйларини сақлаб ўтмишдан келажакка мерос қоладиган, авлоддан авлодга ўтадиган, жамият ҳайотининг турли соҳаларида намойон бўладиган моддий ва маънавий кадриятларини ҳурмат қилмоқдалар бир сўз билан устоз шогирд анъанасини давом этирмоқдалар.

Ўзбекистон халқ артисти академик Юнус Ражабий тожик қўшиқчилиги санъатига алоҳида баҳо бериб ўтганлар. Юнус Ражабий басталаган куйларда тожик усулларини эшитишимиз мумкин бўлади. Тожик усуллари инсонни ўзига жалб этади унда бироз ўйноқлик, бироз майинлик ва шахтамлик бор дейдилар.

Хозирги замонавий ўзбек қўшиқчилик вакилларининг ҳам ижод жараёнини кузатишимиз мумкин. Ўзбекистон халқ артисти Шерали Жўраевнинг репертуаридан тожик куйлари, классик асарлари жой олган. Шерали Жўраев кўп йиллик хизмати учун Тожикистон халқ артисти унвонига созовор бўлганлар.

Тожикистон ва Ўзбекистон азал-азал қадирдон қўшни мамлакат саналади. Мана шу вақт жараёнида икки давлат барча соҳаларида янгилликлар ва ўзгаришларга эришди. Икки давлатнинг яқинлиги унинг халқи ўртасидаги меҳр оқибат тинчликни тامينлашга ёрдам берди. Ўзбекистон ва Тожикистон давлатларининг истиқболли келажаги ва юксалиши давом этаркан санъат унинг негизи бўлиб икки буюк мамлакатлар хақида куйлайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. И.А.Каримов “Высокая духовность непобедимая сила”
2. История таджикского народа Душанбе 2011
3. Б.Г.Гафуров Таджики средняя и средневековая история.
4. Фазлиева, З. К. (2020). ЎЗБЕК САҲНА РАҚСИ ВА УНИНГ РИВОЖЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ. *Oriental Art and Culture*, (III).
5. Kamarbekovna, F. Z. (2021). THE PLACE OF THE MAQOM GENRE IN THE ART OF UZBEK NATIONAL DANCE. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6(ICDSIIL), 3-3.
6. Kamarbekovna, F. Z. (2021). THE ROLE OF THE COMPOSER IN THE ART OF CHOREOGRAPHY. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6(ICDSIIL), 2-2.
7. Азатова, Ф. М., & Фазлиева, З. К. (2021). “МУНОЖОТ” АСРЛАРГА ТАТИГУЛИК РАҚС АСАРИ. *Oriental Art and Culture*, (6).
8. Фазлиева, З. К., & Абрайкулова, Н. Э. (2018). ТВОРЧЕСТВО МАРИУСА ПЕТИПА. *Мировая наука*, (12), 439-441.
9. Фазлиева, З. К. (2018). ВЗАИМОСВЯЗЬ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА " МЕТОДИКА ИЗУЧЕНИЯ УЗБЕКСКОГО ТАНЦА". *Теория и практика современной науки*, (4), 534-537.
10. Kamarbekovna, F. Z. (2020). UZBEK STAGE DANCE AND ITS WAY OF DEVELOPMENT. *International Engineering Journal For Research & Development*, 5(4), 4-4.
11. Erkinovna, A. N., & Kamarbekovna, F. Z. (2020). The role of dance in the opening of the idea of the performance and in the art of cinema. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 158-162.
12. FAZLIEVA, Z. (2015). Types of Interlanguage Phraseological Correspondence (Based on English and Turkish Languages). *Canadian Center of Science and Education*.
13. qizi Yangiboyeva, S. F., & Fazliyeva, Z. K. (2021). O‘ZBEK MILLIY RAQS SAN‘ATIDA MAQOM JANRINING O‘RNI. *Oriental Art and Culture*, 2(1), 32-35.

14. Tavakulovna, M. D., & Kamarbekovna, F. Z. (2021). THE ROLE OF PHYSICAL CULTURE IN PROFESSIONAL APPLIED TRAINING IN THE UNIVERSITIES OF ARTS AND CULTURE. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6(1), 6-6.
15. qizi Raxmatova, S. R. (2021). BALETMEYSTERLIK SAN‘ATIDA KOMPOZITORNING O‘RNI. *Oriental Art and Culture*, 2(1), 29-31.
16. qizi Yangiboyeva, S. F., & Fazliyeva, Z. K. (2021). O‘ZBEK MILLIY RAQS SAN‘ATIDA MAQOM JANRINING O‘RNI. *Oriental Art and Culture*, 2(1), 32-35.